

DA, SMRT

Uveče, kada legnem u krevet, a pre nego što konačno na kraju tog dana zaspim, najčešće mislim o smrti. Znam, da, da, dobro znam, glupo je to, velepoštovani, ma, čak je grozno, suvišno i opterećujuće, a mnogi ljudi će mi baš to reći, ali tako je i ja tu, ipak, ne mogu ništa. I tada se pitam kako će biti kada se bude umiralo? Šta ću osetiti na kraju? A kao da sam danas opsednut samo tom, inače, za žive ljude neprijatnom pa pored svega i zastrašujućom temom – temom smrti. Da, pišem o smrti verovatno zato što sam poslednjih godina i okružen smrću, umiranjem najbližih i bliskih, a i lično sam je pre više godina nekim čudom izbegao. I tako, ovu priču, evo, nastavljam – i najverovatnije da bih delovao pametnije, učenije, navešću reči tri velika stvaraoca. Dakle: „Gubiti u životu je potrebnije nego dobijati. Zrno neće dati plod ako ne pogine“, kaže Boris Pasternak u knjizi *Zbivanja*. A Tomas Man u romanu *Čarobni breg* kaže: „...dok smo tu, nema smrti, kad je smrt tu, nema nas; drugim rečima, između nas i smrti nema nikakvog realnog odnosa; ona je stvar koja se nas uopšte ništa ne tiče i koja se nešto malo tiče samo sveta i prirode, i zato sva bića gledaju na njen dolazak vrlo spokojno, ravnodušno, neodgovorno i sa sebičnom nevinošću.“ Anri de Monterlan u romanu *Ubica je moj gospodar* veli: „Postao je kao oni ljudi koji će uskoro umreti i koji o svemu misle: – Baš me briga! Kad sam već dovede dospelo.“ I ja sam negde zapisao: „Ti si samo odsutnost kao i svi mrtvi.“ Pa zašto onda sve ovo navodim i zapisujem? Ko zna. A nedavno sam pronašao knjigu Maksa Friša *Dnevnik 1966–1971*, objavljenu 1982. godine, knjigu koju su mi za rođendan poklonili otac, majka i sestra. Na njoj su potpisani njih troje, a sada su svi mrtvi. Pre dužeg vremena umro je i veliki pesnik Tomaž Šalamun, koji mi je bio dobar prijatelj i koga sam doživljavao kao starijeg brata. Sećam se našeg poslednjeg razgovora preko telefona. Teško je tada govorio. Rekao mi je da umire. A pitao me je kako sam ja i da li se kao invalid oporavljam. Mene je sve to rastužilo i zaplakao sam, a on me je umirivao i više ga je interesovalo moje zdravlje. Posle nekoliko dana je umro.

Čak sam posle njegove smrti napisao tekst:

SMRT PESNIKA

Slovenački pesnik Tomaž Šalamun umro je pre više od pola godine. Moram zato najiskrenije reći da sam baš jako, jako žalostan zbog njegove smrti jer sam ga doživljavao kao starijeg brata. Inače, njega, velikog pesnika, prvi put sam video i slušao kako čita svoje pesme u sali Studentskog grada na Novom Beogradu i to u vreme kad sam bio student. Znači, sedamdesetih godina dvadesetog veka. U Beogradu su tada gostovali istaknuti slovenački pesnici Edvard Kocbek, Dane Zajc, Tomaž Šalamun. Oni su govorili svoju poeziju u centru Beograda, tačnije, u Domu omladine gde je urednik bio pesnik Gojko Đogo.

Pesme Šalamuna sam najpre čitao u prevodima Dejana Poznanovića, kasnije sam ih čitao u originalu, a potom sam ih i sam prevodio. Veoma mi je drago da sam preveo više Šalamunovih knjiga, pa sam i na taj način sa ovim pesnikom i njegovom poezijom razgovarao jer smatram da je prevođenje dela nekog autora svojevrsni osoben i smisaono duboki razgovor prevodioca sa njim.

Sa Tomažom Šalamunom me je upoznao prijatelj, slovenački pesnik Milan Kleč kada sam jednom bio u Ljubljani. Doveo je Šalamuna u glavnu ljubljansku poštu, gde sam u tom trenutku nešto čekao, pa smo se tamo upoznali. Posle toga smo postali dobri prijatelji i kad god bih bio u Ljubljani viđao sam se s njim pa smo odlazili na ručkove ili večere i razgovarali o književnosti, poeziji, ali i o mnogim lepim pa i ružnim stvarima ovog našeg sveta. Jedno vreme, onda kad sam imao stipendiju u Sloveniji, živio sam u Šalamunovom stanu, to jest u njegovom ateljeu. On je meni i mojoj porodici vrlo često i pomagao. A svojevremeno, kad sam kao mlađi čovek hteo da napustim sve i pisanje, Šalamun me je na svoj razložni način ubedio da nastavim da živim pesnički i nastavim da pišem poeziju, jer, kako je rekao, imam dara za to.

Šalamun je – još od ranih stihova poput: „Umorio sam se od svoga plemena/i iselio se“ iz književno buntovničke knjige Poker – spajao u svojoj poeziji jezičku i životnu igru, putopisnu živopisnost, ironiju, znanje, ispovest, ali u poslednjim svojim knjigama on je svemu tome dodavao i životnu mudrost, melanholiju pa čak i žalost. Dok čitamo njegove pesme vidimo da je posedovao i veliki likovni talenat i sposobnost da nam u živim bojama i neposredno dočara prostor o kom piše i koji pominje u pesmi. Inače, sa Šalamunom sam bio na predivnom ostrvu Hvaru, a do njega i grada Hvara došao sam pešice iz mesta na drugoj strani tog ostrva i pešice sam se tamo i vratio. Bili smo jednom zajedno i u Trstu, odakle je inače bila poreklom njegova porodica. Kroz njegova gledanja na te prostore video sam Hvar i Trst i doživeo ih pa sam i sam kasnije o njima pisao pesme. Na kraju, evo, mogu reći da za mene pesnik Tomaš Šalamun nije mrtav i neće biti mrtav dokle god bude čitana njegova živa i radosna poezija. A kao utehu što ga fizički više nema, čitam njegove stare i nove pesme pa tako i dalje sa njim razgovaram.

A kada sam, recimo, nešto pre sestrine smrti bio sa njom na Topčiderskom groblju gde su sahranjeni naši baba i deda, majka i moj otac, inače sestrin poočim, gledali smo sa tog brda preko šuma, zelenila ovamo prema našoj kući i tada smo razgovarali. Kad smo se poslednji put videli, zagrlio sam je i poljubio na rastanku, i kao da sam tada znao da je to poslednji put da je vidim. Posle nekoliko dana javila mi se telefonom i rekla da se loše oseća, da ima bolove i da odlazi kod lekara. Dan nakon tog njenog javljanja telefonirao mi je njen muž, slikar Slobodan Garašanin, i jednostavno je kazao da mi je sestra Marija umrla. Mogao sam samo da zaplačem.

No, prekinuću ovo jer sve to više liči na mračne meditacije nego na priču. I pokušaću na kraju da pričam priču pa ću reći kako smo jedan od mojih najboljih prijatelja i ja sedeli kraj reke. Sedeli samo na već pomalo propalnoj drvenoj klupi, oljuštene zelenkaste boje. Pokazivao mi je obalu i pričao o obližnjim zgradama, govorio mi je ko ih je gradio i kada, pa mi je čak pričao i to ko je od poznatijih ljudi živio u nekim od njih. Reka kraj koje smo sedeli nije bila duboka. Lagano je tekla. Posle nekog vremena on je otputovao u Ameriku. Dopisivali smo se. Bio je u više američkih gradova. Onda se vratio s puta i čak je jednom doputovao u Beograd pa smo zajedno ručali i posle prošetali Beogradom i susreli smo

neke moje prijatelje te smo sa njima sedeli u kafiću i popili kafe. Posle toga sam ovog prijatelja još jednom, tačnije sutradan, video u Beogradu, ali nisam ni slutio da je to poslednji put da smo se u ovom životu videli. Kad se vratio kući odjednom se razboleo, naglo mu je bilo sve gore, rak mu je zahvatio pluća i posle nekog vremena je umro.

I, eto, nikako ne umem da ispričam priču već samo pričam o jednom te istom i stalno se vraćam svojoj opsesiji. A pre nekoliko dana poslao mi je elektronskom poštom pismo moj prijatelj iz Ljubljane Milan Kleč i rekao me je da je umro moj školski drug i drug iz detinjstva Tone. Pre samo desetak dana on se sreo sa Tonetom i ovaj ga je pitao za mene. Kleč kaže da je bilo tužno na njegovoj sahrani. A posle toga poginuo je i moj dobri prijatelj Aleš. Nešto pre toga sedeli smo u mojoj bašti i pričali. Na putu od Bleda izašao je iz svog auta i zgazio ga je kamion.

Ali ipak, ipak ću, ljudi, pričati priču. Mora i to da se uradi kad sam već započeo da je pišem. Dakle, M. je živio u kući okruženoj, to se mora priznati, baš idiličnim zelenilom. Sa prozora je video zelene šume u daljini pa čak i deo Topčiderskoga groblja. Nedaleko od njegovog prozora raslo je stablo ariša, a pored njega jela. Malo dalje od toga bilo je drvo kajsije. Ariš je zasadio njegov otac, a jelu i kajsiju zasadila je njegova majka. Inače, često bi izlazio iz svoje sobe i hodao po travi. Doduše, ona je sada poprilično narasla jer dugo nije bila košena. Pokvarila mu se električna kosačica za travu. A jedan sused mu je ukrao kosu, koju je nabavio još njegov otac, uostalom kao i mašinu za košenje, svojevremeno, dok je bio živ, pa M. sada nije imao čime da kosi nabujalu travuljinu. Toga dana rano je ustao i to negde pre šest sati ujutro mada se svakoga jutra rano budio i rano ustajao. Brzo se obukao i, sedeći za svojim starim i propalim drvenim pisaćim stolom, doručkovao je mleko, komad topljenog sira i paštetu sa povrćem. Eh, da, na kraju je pojeo i jednu čokoladnu bananicu. Posle doručka stavio je torbu na leđa i otišao je do obližnje samoposluge gde je tog dana kupio:

1. hleb, beli, rezani
2. pola litra mleka sa 2,5 procenta masti
3. čokoladu
4. paketić beloga luka
5. četiri glavice crnoga luka
6. pet krompira
7. glavicu zelene salate
8. četiri paradajza
9. kesu smrznutoga graška
10. dvesta grama mladog belog sira
11. ledeni čaj u boci od litar i po
12. kesicu pirinča
13. sto grama šunke
14. kutiju slanoga kekisa
15. pileću supu i supu od pečuraka u kesicama
16. sto grama seckane kobasice
17. kutiju topljenog sira

18. dva toalet-papira
19. jednu kesicu vlažnih maramica
20. kesu kukuruznog sitnog zrna za kačamak.

Sve te stvari je posle plaćanja na kasi samoposluge natrpao u torbu i u veću crveno-zeleno-belu kesu, koju je držao u ruci, i sa tom hranom i stvarčicama otišao je kući. Da budem precizan, njegova kuća je bila na padini Topčiderskog brda kojom je silazio od samoposluge. Otključao je vrata kojima se ulazi u dvorište pa je pored gomile mačaka ušao u baštu. Nije gazio travu već je hodajući po betonskim pločama koje idu od stepeništa do ulaza u kuću ušao u nju. Mislio je o prošlosti, vadio je namirnice i ostalo iz torbe i kese i stavljao ih u frižider ili pored njega. Onda je seo za sto i otvorio knjigu Branka Ćopića *Bašta sljezove boje*. Uživao je u čitanju ovih priča napisanih lepim i bogatim jezikom. Tu je nalazio reči kao što su *aladža, dekovati, bekinja, durašan...* Bio je ponosan i što je njegova majka bila prijateljica Branka Ćopića, a poslednji put ga je, nažalost, videla nekoliko meseci pre njegove tragične smrti. Davno ga je majka sa Ćopićem upoznala u biblioteci na Senjaku i Ćopić je napisao posvetu na jednoj svojoj knjizi koju mu je ovaj pružio onda kad su se upoznawali. Pored Ćopićeve knjige priča čekala je na ponovno čitanje i knjiga Miloša Crnjanskog *Roman o Londonu* koju je 1971. godine kupio. A to je bilo onda kada je sa svojom pokojnom starijom sestrom sedeo na spratu velike sale Kolarčeve zadužbine i slušao poznate pisce koji su na pozornici nastupali i čitali svoje radove. Među njima je bio i Miloš Crnjanski.

I tada se posle čitanja knjige sećao ljudi koji su umrli pa su ga čak i razni predmeti u njegovoj kući svakodnevno podsećali na njih. On, eto, još uvek živi, ali ne zna koliko će to biti dugo jer je sve lošijeg zdravlja, a i često zbog toga odlazi u bolnice na preglede. No, sve više i više u ovom svetu ostaje sam jer je sve manje blizu njega onih baš dragih ljudi. Samo gleda, ponešto radi, seća se, hoda i čeka, čeka, čeka. A čekanje je vrlo čudna stvar. Ali i ono ima svoj kraj. Valjda kao i sve u ovom našem vazda drugačijem svetu, uostalom.